

LANDINFO

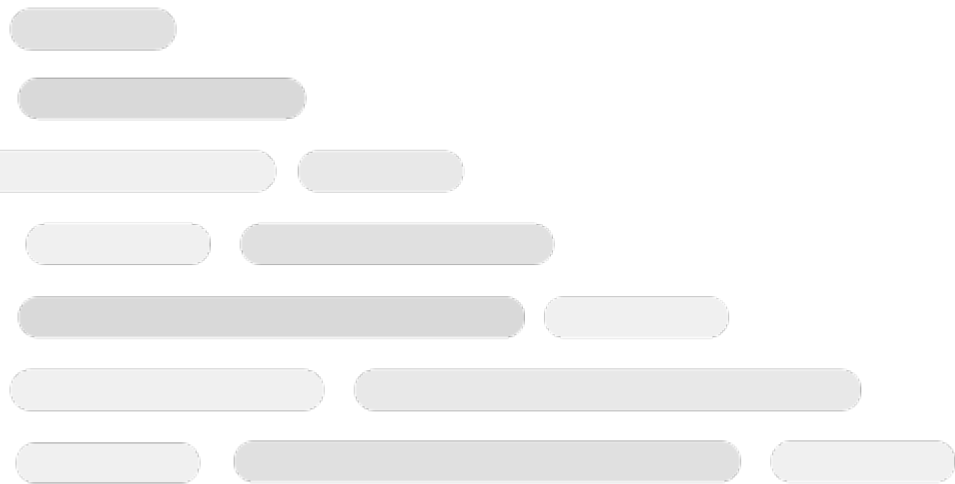
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Iran

Stadfestelse og dokumentasjon av statsborgerskap – spesielt for al-Tash-flyktninger

8. februar 2024

© Landinfo 2024

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Fredrik Selmers vei 6
Postboks 2098 Vika
0125 Oslo
Tel: 23 30 94 70
E-post: landinfo@landinfo.no
www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentesreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivarettatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingsaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

Individuals born abroad to Iranian fathers are Iranian citizens by law. However, without documentation of the father-child relationship, the Iranian family court must decide whether there are sufficient grounds to confirm the citizenship. In such cases, plaintiffs abroad must give a power of attorney to a lawyer in Iran, which seems to be difficult in the absence of Iranian or other ID documents. For those who nevertheless succeed in filing a case before the family court, possible forms of evidence will be witness statements, next of kin's ID documents and DNA testing. There is, however, limited information about the outcome of specific cases. The other group of undocumented Iranians highlighted in this report, are born and registered in Iran, but have lost documentation of their Iranian citizenship after having lived abroad for many years. In order to have their shenasnameh reissued, these individuals must visit the Iranian embassy in their country of residence. However, procedures appear complicated and unclear.

The topic in question is particularly relevant for a group of Iranian-Kurdish refugees who have lived in Iraq since the 1980s. These refugees and their descendants are referred to as al-Tash refugees, after the name of the camp they stayed in for many years west of Baghdad. A number of them are now living in Northern Iraq, and some are said to have close links to Iranian-Kurdish opposition parties there. This could affect the authorities' willingness to assist them with consular services.

Sammendrag

Personer som er født i utlandet av iranske fedre, er iranske statsborgere etter loven. Uten dokumentasjon på far-barn-relasjonen må imidlertid familiedomstolen i Iran avgjøre om det er tilstrekkelig grunnlag for å stadfeste statsborgerskapet. I slike tilfeller må saksøkere i utlandet gi fullmakt til en advokat i Iran, noe som framstår som vanskelig ved mangel på iranske eller andre ID-dokumenter. Dersom man likevel skulle lykkes med å reise sak i familiedomstolen, vil vitneforklaringer, pårørendes ID-dokumenter og DNA-testing være mulige bevisformer. Landinfo har kun svært begrenset informasjon om utfallet av konkrete saker. En annen gruppe papirløse iranere som er belyst i dette notatet, er født og registrert i Iran, men har etter mange år i utlandet mistet dokumentasjon på iransk statsborgerskap. For å få gjenutstedt sin shenasnameh må de oppsøke den iranske ambassaden i bostedslandet. Prosedyrene framstår imidlertid som kompliserte og uoversiktlige.

Den nevnte tematikken er aktuell for en gruppe iransk-kurdiske flyktninger som har oppholdt seg i flyktingleirer i Irak siden 1980-tallet. Disse flyktingene og deres etterkommere kalles al-Tash-flyktninger, etter navnet på leiren de bodde i vest for Bagdad i mange år. Mange av flyktingene befinner seg nå i Nord-Irak, og noen skal ha nære forbindelser til iransk-kurdiske opposisjonspartier der. Dette kan påvirke myndighetenes vilje til å bistå dem med konsulære tjenester.

Innhold

1 Innledning	6
2 Relevant lovgivning	7
2.1 Statsborgerskapslovgivningen	7
2.2 Lover om sivil registrering gjelder også for iranere i utlandet	8
3 Stadfestelse av iransk statsborgerskap til personer født av iranske fedre i utlandet	8
3.1 Vilkår for at iranske ambassader kan utstede shenasnameh uten en kjennelse fra familiedomstolen	8
3.2 Saker som må prøves for familiedomstolen i Iran	9
3.3 Prosedyrer og praksis i familiedomstolen	9
3.3.1 Det må gis en fullmakt til advokat i Iran	9
3.3.2 Et sikkerhetsråd gir sin vurdering til familiedomstolen	11
3.3.3 Motpartene i søksmålet er far/fars slektninger og folkeregisteret	12
3.3.4 Begrenset informasjon om praksis i familiedomstolen	13
Lite kunnskap om utfallet av konkrete saker	14
4 Gjenutstedelse av tapt shenasnameh til papirløse eksiliranere	14
5 Al-Tash-flyktingene	16
5.1 ID-dokumenter.....	17
5.2 Nære forbindelser til kurdiske opposisjonspartier	18
5.3 Myndighetenes vilje til å gi flyktingene konsulær bistand.....	18
5.4 Returer til Iran	20
5.4.1 Antallet returer.....	20
5.4.2 Vilkår for retur og rapporterte reaksjoner etter hjemkomst.....	21
6 Referanser	24

1 Innledning

Dette temanotatet beskriver statsborgerskaps- og ID-relaterte problemstillinger for to kategorier papirløse iranere:

1. Personer som er født i utlandet av iranske fedre, og som verken har iranske eller andre ID-dokumenter (kapittel 3).
2. Personer som er født og registrert i Iran, men som har mistet sin iranske ID-bok – *shenasnameh* – og som heller ikke har andre iranske ID-dokumenter (kapittel 4).

Temanotatet belyser hvilke muligheter disse gruppene har til å få stadfestet sitt iranske statsborgerskap og få (gjen)utstedt ID-dokumenter når de oppholder seg i utlandet. Forutsetningene for å lykkes er ulike, ettersom den ene gruppen er registrert i Iran, og den andre ikke.

Problemstillingene er relevante for iranske kurdere som har oppholdt seg i flyktingleirer i Irak siden 1980-tallet, og deres etterkommere som er født der. Disse kurdene kalles al-Tash-flyktinger etter navnet på flyktingeleiren som irakiske myndigheter opprettet for dem utenfor byen Ramadi vest for Bagdad. Kapittel 5 redegjør for hvem disse flyktingene er, og hva slags dokumenter de kan være i besittelse av. Kapittelet belyser også iranske myndigheters vilje til å bistå dem med konsulære tjenester, og gjengir hva som er rapportert om returer til Iran.

Det er vanskelig å få klarhet i hvordan iranske konsulater håndterer disse søkerprofilene, og hva som er praksis i familiedomstolen i Iran. Landinfo har kun spredte og anekdotiske opplysninger om utfallet av konkrete saker, og denne informasjonen lar seg vanskelig verifisere. Notatet bygger i stedet på informasjon innhentet fra iranske jurister og den iranske ambassaden i Norge. Juristene har redegjort for relevant regelverk og gitt sin analyse av utfordringer og rettspraksis i saker som dette. Etter det vi forstår, uttaler de seg på grunnlag av god kjennskap til systemet, og i liten grad med bakgrunn i direkte befatning med konkrete saker.

Hjemmesidene til iransk UD og ambassaden i Norge beskriver prosedyrer og dokumentasjonskrav for førstegangs- og gjenutstedelse av *shenasnameh* til voksne personer. Nettstedene har imidlertid ingen opplysninger om hva søkere må gjøre dersom de ikke oppfyller kravene. Informasjon om dette har vi i stedet fått i telefonsamtaler med konsulen på ambassaden. I hvilken grad dette er etablert praksis, og hva som faktisk skjer i møte mellom den enkelte søker og ambassaden, er det ikke mulig for Landinfo å si noe sikkert om. Praksis på dette feltet er ikke nødvendigvis klart definert, men kan variere avhengig av den rådende politiske og sikkerhetsmessige situasjonen i Iran, og alt etter som hvilken profil og bakgrunn søkeren har.

Når det gjelder forhold for al-Tash-flyktinger spesielt, bygger notatet delvis på informasjon innhentet på norske og danske delegasjonsreiser til Nord-Irak siden

2010. Det finnes også noe skriftlig kildemateriale fra UNHCR og fra ulike menneskeretts- og flyktningeorganisasjoner, spesielt om returner til Iran fra al-Tash og andre flyktningeleirer i Nord-Irak. Samlet sett er imidlertid tilfanget av informasjon mangelfullt – både når det gjelder antallet returner og mulige reaksjoner etter hjemkomst. Returnene har dessuten foregått over en lang tidsperiode, helt tilbake til tidlig 1990-tall, under skiftende politiske klima. Informasjonen kan derfor ha begrenset overføringsverdi til dagens situasjon.

2 Relevant lovgivning

2.1 Statsborgerskapslovgivningen

Det er sivillovens bok 2, §§ 976–991, som omhandler iransk nasjonalitet (Civil Code 1928). Statsborgerskap tildeles på bakgrunn av avstamning/«blodrett» (*jus sanguinis*), fødsel på statens territorium (*jus solis*), ekteskap og i eksepsjonelle tilfeller ved statlig innvilgelse (Iransk jurist (1) 2020). Lovens § 976 stadfester at disse gruppene skal regnes som iranske statsborgere:

- alle som bor i Iran, med unntak av de som har et annet statsborgerskap som ikke er bestridt av iransk myndighet
- personer født i og utenfor Iran, hvis far er iransk
- personer født i Iran av ukjent opphav
- personer født i Iran av utenlandske foreldre, men hvor en av foreldrene ble født i Iran
- personer født i Iran med utenlandsk far, og som har bodd minst ett år i Iran umiddelbart etter fylte 18 år
- utenlandsk kvinne som gifter seg med iransk mann
- utlending som har fått innvilget iransk statsborgerskap

Det er det andre kulepunktet som er relevant for problemstillingene i dette temanotatet. Personer som er født av iranske fedre i utlandet, er altså iranske statsborgere etter loven, men de må likevel gå gjennom en prosess for å stadfeste og dokumentere statsborgerskapet. I noen tilfeller må disse sakene avgjøres av en iransk familiedomstol.

2.2 **Lover om sivil registrering gjelder også for iranere i utlandet**

Lovverket som regulerer registrering av fødsler, dødsfall og endringer i sivil status, gjelder også for iranske borgere som er bosatt i utlandet (Civil Code 1928, § 6):

Laws relating to personal status, such as marriage, divorce, capacity and inheritance, shall be applicable to all Iranian subjects, even if they reside abroad.

Eksilborgere kan gjøre dette ved å henvende seg til aktuell utenriksstasjon. Sivilregistreringsloven stadfester at iranske barnefødsler i utlandet skal registreres ved et iransk konsulat i bostedslandet. Dette skal skje innen 15 dager (Civil Registration Law 1976, §§ 12 og 15).

3 **Stadfestelse av iransk statsborgerskap til personer født av iranske fedre i utlandet**

Dette kapitlet belyser hvordan personer som er født i utlandet av iransk far, og som mangler iranske ID-dokumenter, kan få stadfestet sitt statsborgerskap i voksen alder. Utstedelse av shenasnameh, den iranske ID-boken, regnes som en stadfestelse av iransk statsborgerskap.

3.1 **Vilkår for at iranske ambassader kan utstede shenasnameh uten en kjennelse fra familiedomstolen**

Personer som er født i utlandet, og som etter loven er iranske borgere, kan søke om shenasnameh gjennom iranske utenriksstasjoner. Betingelsene er imidlertid strenge for personer som forsøker å gjøre dette i voksen alder. Nettsidene til Irans ambassade i Norge (u.å.) oppgir følgende dokumentasjonskrav for førstegangsutstedelse av shenasnameh til søkere over 18 år:

- Søkerens fødselsattest utstedt av lokale myndigheter i fødelandet. Dersom søkeren er født i et annet land enn oppholdslandet, må fødselsattesten oversettes og verifiseres av iransk representasjon i fødelandet.¹
- Begge foreldrenes shenasnameh² og ID-kort i original.
- Trepertserklæring utfylt og underskrevet av søkeren selv og hans/hennes far og mor (dersom hun har shenasnameh og er i live) på ambassaden. Foto av alle tre

¹ Den iranske ambassaden opplyser (telefonsamtale oktober 2023) at dersom fødselsattesten ikke er verifisert av iransk utenriksstasjon i fødelandet, kan ambassaden sende attesten til aktuell utenriksstasjon for slik verifisering.

² Dersom dokumentet er utstedt før 1979, må det først fornyes.

skal stiftes på erklæringskjemaet. I erklæringen skal alle tre bekrefte barn-foreldre-relasjonen.

- Søkerens utenlandske pass eller ID-dokument med bilde.
- Søkerens fingeravtrykk (avgis på ambassaden).

I tillegg må det legges ved ferdigutfylte søknadskjemaer, kvittering for betalt avgift og seks nye foto av søkeren.³

Dersom foreldrenes ekteskap ikke er registrert i deres shenasnameh, må de ifølge nettsidene signere en «erklæring om ekteskap og foreldreskap» på ambassaden. Det blir anbefalt at de også registrerer ekteskapet (Irans ambassade i Norge u.å.).

Landinfo har spurt den iranske ambassaden hvilke av kravene som er ufravikelige. Vi fikk da opplyst at søkere må kunne framlegge foreldrenes shenasnameh og egen fødselsattest fra fødelandet hvor det framgår at foreldrene er iranske. Søkeren og foreldrene må også møte opp på ambassaden og underskrive trepartserklæringen. På spørsmål fra Landinfo om mors tilstedeværelse er et absolutt krav, svarer konsulen at det er fars oppmøte som er avgjørende, og at mor ikke må møte opp for å signere erklæringen (telefonsamtaler oktober 2023 og januar 2024).

3.2 Saker som må prøves for familiedomstolen i Iran

Dersom vilkårene nevnt i kapittel 3.1 ikke er oppfylt, må søkeren prøve saken for den iranske familiedomstolen. Dette vil for eksempel gjelde dersom far ikke ønsker å ha kontakt med iranske utenriksstasjoner, eller dersom han er død. Søkeren må da reise farskapssøksmål for å bevise iransk avstamning (*hokme esbate nasab*) og nasjonalitet. Søksmålet initieres av en advokat i Iran med fullmakt fra saksøker (iransk jurist (3), e-post januar 2023). Kapittel 3.3 redegjør for framgangsmåten.

Dersom familiedomstolen avsier en positiv kjennelse, må søkeren framlegge dokumentasjon på avgjørelsen for det iranske konsulatet i bostedslandet, som da skal utstede shenasnameh (iransk jurist (3), e-post juni 2023).

3.3 Prosedyrer og praksis i familiedomstolen

3.3.1 Det må gis en fullmakt til advokat i Iran

Personer som befinner seg i utlandet, og som ønsker å engasjere en advokat i Iran, må utstede en fullmakt til en navngitt advokat. Etter det Landinfo har fått opplyst,

³ Fotoet (4x3 cm) skal være av hele ansiktet, uten hatt eller mørke briller, og kvinner må ha fullstendig islamsk hijab. Personalalia skal skrives på baksiden.

må fullmakten legaliseres av den iranske ambassaden i bostedslandet (iransk jurist (3), teams-møte juli 2023). Det er vanlig å starte prosessen i portalen for konsulære tjenester (MIKHAK-portalen),⁴ og deretter oppsøke ambassaden for å fullføre legaliseringen. Personer som mangler iranske ID-dokumenter, kan imidlertid ikke følge denne framgangsmåten. For å logge seg på portalen kreves nemlig shenasnameh eller nasjonalt ID-kort (iransk jurist (3); iransk jurist (4); iransk menneskerettsorganisasjon, e-poster 2023).

Personer som ikke har iranske ID-papirer, må i stedet følge denne firetrinnsprosessen (iransk jurist (3), e-post mars 2023; Irans ambassade i Norge, telefonsamtale august 2023):

- En fullmakt til advokat i Iran bekreftes av notarius publicus i Norge.
- Deretter må norsk UD legalisere dokumentet.
- Dokumentet må så legaliseres av den iranske ambassaden i Norge mot en avgift på i underkant av 100 euro.
- Til sist må dokumentet bekreftes av iransk UD i Teheran mot en avgift på IRR 500 000 (litt over 10 euro).

Jurist (3) opplyser (e-post 2023) at dette er i henhold til sivillovens §§ 1295 og 1296.

Landinfo har spurt notarius publicus ved Oslo tingrett hvilke legitimasjonskrav som gjelder ved bekreftelse av fullmakter. Seksjonsleder ved Oslo tingrett opplyser (e-post mars 2023) at krav til ID er regulert i forskrift om notarius publicus, § 8 tredje ledd:

Dersom dokumentasjon for fysiske personers identitet er nødvendig, skal pass, nasjonalt ID-kort utstedt av en EØS- eller EFTA-stat, førerkort utstedt av Norge etter 1. januar 1998 eller bankkort med bilde utstedt i Norge framlegges.

Personer som mangler slik dokumentasjon, kan etter loven altså ikke få legalisert en fullmakt ved den iranske ambassaden i Norge som kan brukes av en advokat i Iran.

Landinfo er likevel kjent med at personer som er født i al-Tash flyktningleir, og som mangler både iranske og andre ID-dokumenter, tidligere har lyktes med å engasjere advokat i Iran. Noen skal ha benyttet seg av en tredjeperson i Norge til å skaffe fullmakt bekreftet av norsk notarius publicus. Slike fullmakter har igjen blitt legalisert av den iranske ambassaden. Den aktuelle tredjepersonen i disse sakene var tilknyttet ambassaden som tolk, og hadde norske ID-papirer (NOAS,

⁴ MIKHAK er et akronym for «standardisert administrasjon av konsulære tjenester» (les mer om portalen i Landinfo, CGRS & SEM 2021, s. 86).

møte november 2023). Fagansvarlig for notarius publicus ved Oslo tingrett bekrefter til Landinfo at dette har foregått, men opplyser at slike søknader nå blir avvist fordi framgangsmåten ikke er i tråd med regelverket (telefonsamtale desember 2023).

Andre papirløse har skaffet advokat i Iran uten å involvere ambassaden i Norge, for eksempel ved å benytte fullmaktsskjema fra den iranske advokatforeningen. I en konkret sak som omfatter tre saksøkere, ble disse fullmaktene tilsynelatende godkjent av familiedomstolen, men søksmålet nådde likevel ikke fram (NOAS, møte november 2023).

Eksemplene indikerer at det finnes uformelle metoder som brukes med iranske myndigheters viten og vilje. NOAS erfarer imidlertid at kravet om å legalisere fullmakten ved ambassaden i Norge er mer formalisert nå enn tidligere, og at fullmaktsskjema fra advokatforeningen ikke lenger blir godtatt (møte november 2023).

3.3.2 Et sikkerhetsråd gir sin vurdering til familiedomstolen

I det følgende beskriver vi hvordan saksgangen i familiedomstolen er dersom man lykkes med å engasjere en advokat i Iran.

I saker hvor det mangler dokumentasjon på iransk avstamning, må prosessen startes i en lavere domstol før den kan behandles av familiedomstolen. Det opplyser en iransk jurist (3) til Landinfo (e-post februar 2023). Advokaten må levere et søksmål betegnet som «innsamling av bevis» (*tamin-e dalil*), hvor domstolen bes innhente en uttalelse fra provinsens sikkerhetsråd (*Shora-ye Tamin*) angående saksøkers iranske avstamning. Sivilregistreringslovens § 45 (Civil Registration Law 1976) stadfester at dette myndighetsorganet skal konsulteres dersom det er tvil om nasjonalitet på grunn av manglende dokumenter:

In case the “identity of nationality” is suspicious and necessary documents are not presented to prove the nationality, the matter will be reflected to the disciplinary authorities for proof of identity and to the Security Council of the city for proof of nationality and if it is approved, due actions to be taken in accordance with the regulations (Amendment dated Jan. 8, 1985). Note: The director of civil registration office of the relevant district shall also participate in the session of Security Council of the city to be held for the above mentioned purpose, while having voting right.

Shora-ye Tamin består av representanter fra guvernørens kontor, politiet, etterretningen og noen ganger Revolusjonsgarden (iransk jurist (3), e-post februar 2023). Hovedoppgaven til Shora-ye Tamin er å innhente politisk og sikkerhetsrelatert informasjon og etterretning i provinsene, og å sende dette til

Teheran. Alle sikkerhetsrådene er i direkte kontakt med Supreme National Security Council (SNSC), som er det formelle organet med ansvar for utforming av Irans sikkerhetspolitikk. SNSC er direkte underlagt Øverste leder.⁵

Det lokale folkeregisteret (*Sabt-e Ahwal*) vil være representert i sikkerhetsrådets møter i statsborgerskapssaker. Etter det Landinfo forstår, vil både folkeregistrerte opplysninger og sikkerhetsmessige vurderinger danne grunnlaget for sikkerhetsrådets innstilling. Jurist (3) opplyser (e-post januar og februar 2023) at rådet ikke har beslutningsmyndighet, men at konklusjonen deres vil inngå i søksmålet som senere skal reises for familiedomstolen for å bevise iransk avstamning og nasjonalitet.

Rådets sikkerhetsvurdering er basert på flere faktorer, ifølge jurist (3) (teams-møte juli 2023):

- sekteriske forhold – juristen mener sjia-muslimer vil ha bedre sjanser enn sunni-muslimer
- hvor aktiv personen selv eller familien/klanen/storfamilien har vært mot det iranske regimet
- lokal politietterforskning, osv.

Hovedhensikten skal være å sikre at saksøkeren ikke er en aktiv militant i en væpnet kurdisk opposisjonsgruppe (iransk jurist (3), e-post desember 2023).

3.3.3 Motpartene i søksmålet er far/fars slektninger og folkeregisteret

Når søksmålet reises i familiedomstolen, vil motpartene være far eller fars slektninger og folkeregisteret. Hvis far er død, vil farfar bli satt som motpart dersom han er i live. Dersom også farfar er død, vil fars brødre eller søstre være motpartene. Farfar og fars slektninger kan også bli bragt inn i saken hvis far ikke vil samarbeide. Mor kan imidlertid ikke være part i søksmålet, men kun opptre som vitne (iransk jurist (3), e-post januar 2023).

Domstolen kan be folkeregisteret om å legge fram registreringer som kan belyse saken – altså av far eller andre slektninger på farssiden. Det kan også bli krav om at saksøker framlegger DNA-test og ID-verifisering (fingeravtrykk og øyeskanning) som er legalisert av det iranske konsulatet i landet hvor dette er utført (iransk jurist (3), e-post februar 2023).

⁵ Utformingen av Irans nasjonale sikkerhetspolitikk involverer både offisielle grener av regjeringen og uformelle påvirkningsnettverk. Det ene formelle organet som bringer de fleste av disse påvirkerne sammen, er Supreme National Security Council (SNSC). SNSC er hjemlet i Grunnlovens § 176, og ble etablert i 1989. SNSC skal fastsette nasjonal sikkerhetspolitikk, sikre at innenrikspolitikken er på linje med nasjonal sikkerhetspolitikk og samle ressurser for å forsvare Iran mot eksterne og interne trusler (USIP 2020).

3.3.4 Begrenset informasjon om praksis i familiedomstolen

Utlendingsmyndighetene har bedt Landinfo undersøke hva familiedomstolen normalt krever av dokumentasjon, vitner og DNA-tester for å behandle statsborgerskapsaker, og i hvilken grad praksis er preget av vilkårlighet, lokale ulikheter og dommerens skjønn.

Tilgangen til informasjon om dette er svært begrenset. En iransk jurist (3) (e-post januar 2023) opplyser at både vitneforklaringer, pårørendes ID-dokumenter og DNA-testing er mulige bevisformer i fravær av iranske ID-dokumenter. Etter hans oppfatning er DNA-bevis det siste alternativet. Juristen mener videre det er vanskelig å fastslå omfanget og graden av vilkårlighet, favorisering og forutinntatte holdninger i domstolen. Han viser til at mye avhenger av dommerens skjønn, men understreker likevel at dommeren vil måtte begrunne sine avgjørelser.

Juristen påpeker også at selv om rettens avgjørelse hviler på flere forhold, legges det stor vekt på etterforskningen og anbefalingen til det lokale sikkerhetsrådet (teams-møte juli 2023).

Det synes uansett klart at det som må bevises for familiedomstolen, er fars iranske statsborgerskap og far-barn-relasjonen. Dersom det ikke finnes attester eller registreringer som dokumenterer relasjonen med iransk far, må saksøker ty til andre bevis, blant annet vitneutsagn eller DNA-test. En annen jurist (1) som har uttalt seg om denne typen saker, påpeker imidlertid at dokumentasjon på biologisk relasjon gjennom DNA ikke nødvendigvis er tilstrekkelig. Juristen mener saksøker også må bevise at slektskapet til foreldrene er legitimt, altså at foreldrene var gift da hen ble født (Iransk jurist (1) 2020).

I tilfelle familiedomstolen krever DNA-tester fra far og søker i Norge, må både det norske utenriksdepartement og den iranske ambassaden legalisere resultatene av testene. Det kreves personlig frammøte på ambassaden for å levere testresultatene. Dersom far ikke er villig til å bistå på denne måten, eller dersom han er død, kan DNA-bevis fra fars søsken i Iran legges fram for familiedomstolen, ifølge den iranske ambassaden i Norge (gjengitt i Iransk jurist (1) 2020). Ambassaden påpeker imidlertid at DNA bare vil være «supporting evidence», og ikke nok i seg selv.

Dersom fars statsborgerskap ikke er dokumentert ved gammel eller ny shenasnameh, skal arkivene i Iran likevel kunne bekrefte hans iranske nasjonalitet, med mindre arkivene ble ødelagt under Iran-Irak-krigen. Det opplyser jurist (3), som mener dette vil kunne øke sjansene for en positiv kjennelse i familiedomstolen. Ifølge juristen er det juridisk sett mulig å lykkes dersom man består sikkerhetsvurderingen og kan bevise iransk avstamning, dvs. at far-barn-relasjonen er tilstrekkelig sannsynliggjort. Juristen understreker også at når saksøkeren befinner seg i utlandet, må advokatens fullmakt etter loven være

legalisert av iransk utenriksstasjon i det aktuelle landet (e-post desember 2023 og teams-møte juli 2023).

Lite kunnskap om utfallet av konkrete saker

Landinfo har ikke tilgang til konkrete domsavsigelser, men har mottatt opplysninger om et fåtall saker via andre kilder. Dette dreier seg om personer som er født i al-Tash flyktningleir på 1980-tallet, og som er barn av iransk-kurdiske flyktninger. Foreldrene har ikke returnert til Iran etter at de flyktet i perioden 1979–1983, og er nå enten omkommet, eller så lever de fortsatt som flyktninger i Irak eller i andre land. Saksøkerne har oppholdt seg i utlandet under behandlingen av søksmålene.

NOAS opplyser at de kjenner til seks personer med denne profilen som har fremmet søksmål om iransk statsborgerskap ved familiedomstolen. Samtlige søksmål ble avslått. NOAS har i tre av sakene selv engasjert advokat i Iran og betalt for søksmålet. I de øvrige tre sakene gjorde personene dette på egenhånd.⁶ Familiedomstolens begrunnelsene for avslagene var blant annet manglende bevis og foreldredeltakelse (NOAS, møte november 2023). I tre søksmål Landinfo har kjennskap til, har det blitt vist til feil saksgang, det vil si at prosessen ikke ble startet på riktig nivå (se forklaring i kapittel 3.3.2). I det ene tilfellet førte det til at retten avviste søksmålet (iransk jurist (3), e-post februar 2023). I de to andre sakene kan det ha redusert sjansene for å lykkes, men det er det ulike oppfatninger om (Iransk jurist (1) 2020). Etter det NOAS kjenner til, har det ikke lyktes personer med den nevnte profilen å bli registrert som iranske borgere gjennom familiedomstolen (møte november 2023).

På direkte spørsmål fra Landinfo svarer jurist (3) at han ikke kjenner til konkrete saker med positivt utfall. Han har heller aldri representert denne typen saksøkere i familiedomstolen (e-post desember 2023).

4 Gjenutstedelse av tapt shenasnameh til papirløse eksiliranere

Dette kapittelet gjør rede for hvordan personer som er født og registrert i Iran, men som ikke lenger har iranske ID-dokumenter, kan få gjenutstedt en shenasnameh når de befinner seg i utlandet.

⁶ NOAS har vært prosessfullmektige for alle seks i Norge, men kun i tre av sakene har de vært direkte involvert i søksmålet ved familiedomstolen. Det ble da benyttet et fullmaktsskjema fra den iranske advokatforeningen uten at ambassaden i Norge var involvert i prosessen (se mer i kapittel 3.3.1).

Iranske utenriksstasjoner kan utstede kopi av en tapt shenasnameh i tilfeller der søkere kan framlegge andre iranske ID-dokumenter med bilde – for eksempel pass, nasjonalt ID-kort eller attest for fullført militærtjeneste. Alternativt kan søkere utstede fullmakt til advokat eller slektning i Iran som på det grunnlag kan oppsøke folkeregisteret og få utstedt et nytt ID-dokument. I utgangspunktet krever imidlertid også denne framgangsmåten at søkere har andre ID-dokumenter (Landinfo 2021, s. 18-20; Iransk jurist (2) 2023). For papirløse iranere er dermed prosedyrene langt mer kompliserte og uoversiktlige.

Landinfo har framlagt problemstillingen for den iranske ambassaden i Norge. Konsulen på ambassaden opplyser (telefonsamtale oktober 2023) at denne søkergruppen ikke kan registrere saken i MIKHAK-portalen, men må møte opp på ambassaden og ta med det de har av dokumenter. Ambassaden vil da snakke med søkeren «om hans/hennes situasjon», og stille spørsmål og få informasjon som kan hjelpe dem å «finne vedkommende i systemet». Når de lykkes med det, vil de «gjøre noe for å fornye personens shenasnameh». Konsulen opplyser videre at den innledende samtalen avklarer hva ambassaden må gjøre, og hva søkeren må gjøre selv. Dersom det er nødvendig å utstede en fullmakt til noen i Iran, vil ambassaden søke opp personnummeret til søkeren og utstede fullmakten på hans/hennes vegne, ifølge konsulen.

På spørsmål fra Landinfo om familiemedlemmer i Iran kan bistå uten en fullmakt, svarer konsulen at dersom søsken eller foreldre sender kopier av sine egne dokumenter, vil det kunne være til hjelp (telefonsamtale oktober 2023).

Videre presiserer konsulen at det ikke vil være aktuelt for denne søkergruppen å reise sak i familiedomstolen. Det trekkes altså et skille mellom papirløse iranere som er født i Iran, og som tidligere har hatt shenasnameh, og papirløse personer som er født i utlandet, og som aldri har vært registrert i Iran. Dette skillet gjelder også ved utstedelse av fullmakt.

En iransk jurist (2) har også undersøkt problemstillingen for Landinfo, med spesielt henblikk på iranske kurdere som har oppholdt seg som flyktninger i Irak. Etter å ha sett på gjeldende regelverk og prosedyrer, blant annet ved å logge seg inn på MIKHAK-portalen, mener hun disse personene vil stå overfor en betydelig utfordring når de søker om ny shenasnameh, eller vil utstede fullmakt til noen i Iran. I begge tilfeller kreves personlig oppmøte på ambassaden og andre ID-dokumenter med bilde. Uten gyldig ID-dokument blir prosessen i mange tilfeller umulig i praksis, ifølge juristen. Søkergruppen befinner seg dermed i en nokså låst situasjon: De trenger en kopi av shenasnameh for å gjenopprette sin juridiske identitet og sine rettigheter, men for å oppnå det må de gjennomføre en juridisk prosess som forutsetter en form for identifikasjon (Iransk jurist (2) 2023).

Ingen av de gjeldende lovene og forskriftene åpner for at slektninger i Iran kan være en kilde til bistand uten fullmakt, ifølge juristen.⁷ Den primære, om ikke eneste tilgjengelige metoden for å skaffe en ny shenasnameh, er at søkeren gjennomfører prosessen selv eller via en fullmektig i Iran. Selv om slektninger i visse tilfeller kan yte verdifull støtte ved å skaffe uformelle bekreftelser på identitet og vitnesbyrd fra folk som kjenner personen fra før, vil ikke det være tilstrekkelige bevis i saken (Iransk jurist (2) 2023).

De to kildene gir altså en ulik framstilling av hva som er mulig i praksis. Juristens kommentar til ambassadens svar er at det sikkert finnes uformelle metoder som kan brukes dersom det er vilje til det, og at det kanskje er verdt et forsøk. Hun er likevel usikker på i hvilken grad myndighetene kan eller vil bistå søkere som mangler alle typer dokumenter. Ettersom sakene dreier seg om iransk-kurdiske flyktninger som kan ha forbindelse til kurdiske opposisjonspartier, kompliserer det forholdene ytterligere, ifølge juristen.

I kapittel 5.3 beskriver vi nærmere hvordan iranske ambassader har forholdt seg til al-Tash-flyktninger. Individuelle forskjeller i sakene, slik som graden av politisk opposisjonsaktivitet, kan påvirke myndighetenes vilje til pragmatisk problemløsning og samarbeid med den enkelte søker.

5 Al-Tash-flyktningene

Al-Tash flyktningeleir ble opprettet i 1982 utenfor byen Ramadi i Anbar-provinsen i Irak. Hensikten var å huse flere tusen iranere som hadde flyktet til Nord-Irak som følge av revolusjonen i 1979 og Iran-Irak-krigen på 1980-tallet. En stor andel av flyktningene som ble plassert i al-Tash, var iranske kurdere; noen var fordrevet fra grenseområdene på grunn av krigshandlinger og irakisk okkupasjon, andre var politiske flyktninger og medlemmer av kurdiske opposisjonspartier (Landinfo 2018; HRW 2003, s. 8; USCRI 2002).

Beboerne i al-Tash ble anerkjent som flyktninger av både irakiske myndigheter og UNHCR (Del Mundo 2003). I årene før 1991 skal flyktningene ha fått noe oppfølging av det internasjonale Røde Kors (ICRC), men ansvaret ble deretter overtatt av UNHCR, som bistod med boliger, matrasjoner, utdanning og gjenbosetting i tredjeland. Irakiske myndigheter støttet flyktningene økonomisk fram til 1991 (DIS 2011, s. 24; HRW 2003, s. 8; FFI & SEM 2012, s. 77).

På begynnelsen av 1990-tallet skal det ha vært rundt 40 000 flyktninger i al-Tash (U.S. Department of State 1992, s. 148). Antallet sank betydelig fram mot 2003, særlig på grunn av returer til Iran, men det var også noen som fikk gjenbosetting i

⁷ Unntaket er tilfeller som involverer mindreårige eller personer under vergemål.

tredjeland (IRB Canada 2000; HRW 2003, s. 10).⁸ Rett før den amerikanske invasjonen i mars 2003, skal det ha vært om lag 12 000 flyktninger igjen i leiren (Del Mundo 2003).

Etter at Saddam Husseins regime falt, begynte flyktningene å flytte til Kurdistanregionen i Irak (KRI) på eget initiativ. Det hadde sammenheng med stadig vanskeligere leve- og sikkerhetsforhold i leiren. Da al-Tash ble formelt stengt i 2005, hadde de aller fleste flyttet til KRI, noen med assistanse fra UNHCR. Mange ble bosatt i Kawa flyktningleir i Erbil og i Barika flyktningleir i Suleimaniya. En del etablerte seg også privat andre steder i Suleimaniya-provinsen (DIS 2011, s. 6; 2020, s. 14).

5.1 ID-dokumenter

Etter det Landinfo forstår, mangler mange av beboerne i Barika og Kawa gyldige iranske ID-papirer. De er imidlertid registrert som flyktninger av UNHCR, og har oppholdstillatelse i Irak på det grunnlaget. Flyktningene kan ha fått utstedt følgende dokumenter i Irak (UNHCR; en bistandsorganisasjon i KRI; leder i en flyktningleir, møter oktober 2019):

- flyktningebevis fra UNHCR
- ID-kort fra kurdiske regionale myndigheter (KRG) som bevis på gyldig oppholdstillatelse i KRI (kortet er blått og på størrelse med et kredittkort)
- PCMOI-kort, dvs. en oppholdstillatelse fra sentralregjeringen i Bagdad (PCMOI står for Permanent Committee of the Ministry of Interior, Baghdad)⁹

Noen av flyktningene kan også ha flere dokumenter, slik som:

- gamle iranske dokumenter fra sjahtiden
- nye iranske dokumenter utstedt av Irans konsulater i Nord-Irak¹⁰
- irakiske sivildokumenter som fødselsattest og ekteskapsattest¹¹

⁸ Det har blitt anslått at 4000 flyktninger ble gjenbosatt i vestlige land før 2003 (HRW 2003, s. 10).

⁹ UNHCR fortalte i 2019 (møte i Erbil) at det irakiske innenriksdepartementet nylig hadde sendt ut mobile enheter for å fornye disse kortene til flyktninger i KRI.

¹⁰ Iran har et generalkonsulat i Erbil og et annet konsulat i Suleimaniya (Landinfo 2010, s. 13).

¹¹ Landinfo har spurt UNHCR om personer som ble født i al-Tash-leiren, kunne få irakisk fødselsattest. UNHCR svarer (e-post januar 2024) at det på generelt grunnlag var mulig å få fødselsattester fra sykehuset i leiren, men at de ikke vet om noe kan ha hindret enkelte i å få slike dokumenter på den tiden. Landinfo gjør oppmerksom på at det er uklart om det her menes fødselsmelding eller fødselsattest. Vi har imidlertid sett et eksempel på at en person som er født i al-Tash, har irakisk fødselsattest (Iransk jurist (1) 2020). UNHCR har tidligere opplyst (møte i Erbil oktober 2019) at en person som er registrert hos PCMOI, kan få fødsels- og vigselfattester fra irakiske myndigheter.

- utgåtte irakiske pass utstedt i perioden 2008–2012¹²

Som det framgår av kapittel 2.2, er iranere i utlandet forpliktet til å registrere både barnefødsler og ekteskap i Iran. Av det følger at hendelsene også skal registreres i deres shenasnameh. Etersom de diplomatiske forbindelsene mellom Iran og Irak var brutt under krigen i 1980–1988 og i noen år etterpå, var det da ikke mulig for al-Tash-flyktninger å følge disse påbudene (Iransk jurist (1) 2020). Se mer om denne problematikken i kapittel 5.3.

5.2 Nære forbindelser til kurdiske opposisjonspartier

Flere kilder viser til at mange al-Tash-flyktninger har nære forbindelser til kurdiske opposisjonspartier – særlig PDKI og Komala. Noen er medlemmer, men langt flere er kun tilhengere og støttespillere, som i noen tilfeller også har slektninger i partileirene (Landinfo 2020b, s. 19; 2020a, s. 16; DIS 2020, s. 14, 35).

Om dette betyr at alle flyktingene kan mistenkes å ha en slik forbindelse, er det vanskelig å si noe sikkert om. Kilder danske utlendingsmyndigheter (DIS) og Landinfo tidligere har snakket med, synes å ha vært av den oppfatning (DIS, DRC & Landinfo 2013, s. 46; DIS & DRC 2013, s. 73). En bistandsorganisasjon i KRI (møte i Erbil oktober 2019) har imidlertid påpekt at langt fra alle flyktingene i Barika og Kawa er politiske. Som nevnt over, var mange av kurderne i al-Tash fordrevne, sivile flyktinger. At en del av dem senere kan ha sluttet seg til eller valgt å støtte de kurdiske partiene, er ikke usannsynlig, men dette har vi ikke informasjon om.

5.3 Myndighetenes vilje til å gi flyktingene konsulær bistand

Landinfo har fått spørsmål om det er grunn til å tro at iranske utenriksstasjoner mangler vilje til å bistå al-Tash-flyktinger som følge av deres mulige tilknytning til kurdiske partier. Vi har innhentet synspunkter fra kilder som kan antas å ha kjennskap til tematikken, og spørsmålet har også blitt tatt opp med kilder på tjenestereiser til Nord-Irak, senest i 2019. Inntrykket kildene gir, er blandet.

Det skal ha vært noe kontakt mellom flyktingene og det iranske general-konsulatet i Erbil. En bistandsorganisasjon i KRI fortalte i 2019 at noen av leirboerne hadde oppsøkt generalkonsulatet, og at representanter derfra også hadde besøkt Kawa-leiren to ganger. Hensikten skal ha vært å tilby beboerne konsulære tjenester. Om dette førte fram, ble ikke presisert (møte i Erbil oktober

¹² Fra rundt 2008 fikk enkelte av de iransk-kurdiske flyktingene i Nord-Irak irakisk statsborgerskapsbevis og irakisk pass. Beslutningen var tatt av KRG uten godkjenning fra sentralmaktene i Irak. Da systemet ble sentralisert fra rundt 2012, ble ikke disse innvilgelsene av statsborgerskap videreført, og de som hadde irakiske pass, fikk dem ikke fornyet (bistandsorganisasjon i KRI, møte i Erbil oktober 2019).

2019). I 2010 opplyste imidlertid UNCHR at en delegasjon fra flyktningleiren hadde besøkt generalkonsulatet det året, uten positive resultater (se Landinfo 2010, s. 13). Samme år fortalte utenriksministeren i KRG, Fala Mustafa Bakir, at generalkonsulatet utstedte reisedokumenter til noen flyktninger, men at ikke alle som oppsøkte konsulatet og ba om reisedokument, fikk det innvilget (Landinfo 2010, s. 13).

UNHCR har senere rapportert (2020, s. 39) at iranske kurdere som er født i al-Tash, rutinemessig har blitt nektet iranske ID-dokumenter.

Kilder Landinfo har vært i kontakt med i 2023, tror iranske ambassader viser begrenset samarbeidsvilje med denne søkergruppen. Synspunktene synes å hvile på premisset om at søkerne er tilknyttet kurdiske opposisjonspartier, eller er etterkommere av personer med en slik profil:

- Ifølge jurist (4) har iranske konsulater i Irak sannsynligvis ikke villet samarbeide med søkere som er etterkommere av politiske dissidenter. Selv om utenriksstasjonene er juridisk forpliktet til å bistå dissidenter i eksil, er dette i praksis ikke garantert. På spørsmål fra Landinfo om hva som menes med at de ikke samarbeider, oppklarer juristen:

Embassy officials will not categorically deny an application, but simply introduce various delays and queries over time which have the effect of preventing the issuance of such documentation.

Jurist (4) opplyser samtidig at al-Tash-flyktninger som er født i Iran, og som har gamle shenasnameh, burde være i stand til å fornye disse dokumentene ved ambassader i landet de oppholder seg i. Han mener altså ikke at problemet nødvendigvis gjelder for alle som har tilknytning til al-Tash (e-post februar2023).

- Jurist (2) tror myndighetene vil ha begrenset vilje til å bistå iransk-kurdiske flyktninger med å gjenvinne tapte ID-dokumenter. Kilden mener det nåværende politiske klimaet og myndighetenes mistillit til disse flyktningene, kompliserer de utfordringene papirløse iranere allerede har med å skaffe seg ID-dokumenter (Iransk jurist (2) 2023).
- En representant for en iransk menneskerettsorganisasjon (e-post mars 2023) forteller at iranske ambassader oppfører seg «upassende» mot regimemotstandere, og at prosessene med å få stadfestet statsborgerskap derfor ikke er hensiktsmessige. Kilden påpeker dessuten at dette er spesielt sensitivt for kurdere, som i mange tilfeller er redde for å oppsøke ambassadene.

Andre kilder skiller mellom politiske og ikke-politiske al-Tash-flyktninger. To kilder Landinfo snakket med i Nord-Irak i 2019, antok at sistnevnte gruppe ville kunne få konsulær bistand og iranske ID-dokumenter, men viste ikke til konkrete saker:

- En bistandsorganisasjon mente at en del av beboerne i Kawa ikke kan få konsulære tjenester fordi de har problemer med iranske myndigheter. Representantene Landinfo snakket med, antok at halvparten av beboerne kunne få iranske ID-papirer, men visste ikke hvor mange som faktisk hadde forsøkt å få det. De trodde likevel ikke at uregistrerte barn som er født i Irak, og som ikke har en politisk historie, kunne oppsøke generalkonsulatet, men fortalte at de hadde hørt om folk som hadde engasjert advokater til å håndtere dette for seg. Konsulatet skal imidlertid ha satt som vilkår at personene returnerte til Iran, noe de ikke turte (møte i Erbil oktober 2019).
- En leder i en flyktningleir, som selv er medlem av PDKI, fortalte at noen av beboerne har dokumenter fra sjahtiden. Når det gjaldt muligheten for å fornye disse og få pass, skilte han mellom dem som er politisk aktive og dem som ikke er det. De politisk aktive ville etter hans oppfatning ikke få iranske pass fordi de vil bli sett på som en sikkerhetsrisiko. For den andre gruppen mente han det kunne være annerledes. Han kunne ikke snakke for alle, men trodde generelt at konsulatene ville fornye dokumentene til personer som ikke driver med politisk aktivitet (møte oktober 2019).

5.4 Returer til Iran

5.4.1 Antallet returer

Det finnes ikke offisielle tall på hvor mange al-Tash-flyktninger som har returnert til Iran. Det synes imidlertid klart at mange har ønsket å reise tilbake til hjemlandet, og at flere tusen også har gjort det. Noen returer beskrives som spontane, andre som organiserte. Alt i alt er det vanskelig å få klarhet i tallene og vilkårene for returene.

Ifølge World Refugee Report fra 1992 (U.S. Department of State 1992, s. 148) returnerte 18 000 al-Tash-flyktninger frivillig til Iran i 1991. Iranske myndigheter skal ha besøkt al-Tash i 1991 i forbindelse med en mulig tilbakevending til Iran for flyktningene (Landinfo 2010, s. 13), men vi vet ikke om dette var foranledningen for returene. Enda flere leirboere skal ha ønsket å returnere, og det rapporteres at mange også lyktes med det utover på 1990- og tidlig 2000-tall (IRB Canada 2000).

UNHCR forhandlet med irakiske og iranske myndigheter om en gjensidig repatriering av flyktninger i de to landene utover på 1990-tallet. Partene forhandlet om når returene skulle finne sted, og på hvilke vilkår (UNHCR 1994, s. 6). Etter det Landinfo forstår, ble avtalen først landet i mars 2001, i hvert fall for al-Tash-flyktningene (USCRI 2002). Årsaker som trekkes fram, er «bilaterale problemer», og at den iranske ambassaden i Bagdad avviste flere personer fordi de ikke kunne bevise at de var iranske borgere (Iranian Refugees' Alliance 1998, s. 11). I juni 2002 opplyste UNHCR (2002, s. 136) at iranske myndigheter hadde

klarert 2500 flyktninger for frivillig retur, av i alt 7000 søkere. UNHCR skal ha assistert 1100 returer i løpet 2002 (UN 2002, s. 1214).

En manglende avtale mellom Iran og Irak på 90-tallet kan ha ført til at noen valgte irregulære returmetoder. Under et besøk i al-Tash i 2003, fikk HRW opplyst at mange hadde returnert i perioden 1996–1999 ved å betale irakisk sikkerhetspersonell for å bli smuglet inn i Iran (HRW 2003, s. 9). Mot slutten av 90-årene ble det så igjen rapportert om spontane, frivillige returer – nærmere bestemt 1850 i 1999 (USCRI 2000).

Landinfo har lite informasjon om de returnertes profil, men ifølge HRW (2003, s. 9) var det hovedsakelig de ikke-politiske flyktningene som fortsatt ville returnere i 2003. De som var politisk aktive i kurdiske opposisjonspartier, ønsket gjenbosetting i tredjeland. Dét fortalte også en av flyktningene til IRIN News i 2003: «People who were working in political parties in Iran cannot go home now. That is why we're asking to go to other countries, or to have a home in the north» (IRIN News 2003).

For perioden etter 2003 har vi færre opplysninger om returer. I 2019 fortalte to kilder at de kjente til at folk hadde returnert de senere årene, men anslo ikke hvor mange det kunne dreie seg om (bistandsorganisasjon i KRI; leder for en flyktningleir i KRI, møter oktober 2019). Også UNHCR har opplyst å kjenne til tilfeller av spontane og frivillige returer etter at flyktningene bosatte seg i KRI (DIS & DRC 2013, s. 73; Landinfo 2010, s. 13). De fleste kildene DIS og Landinfo ellers har møtt på reiser til Nord-Irak, har ikke kjent til konkrete returer de siste 20 årene (DIS 2020, s. 35; DIS, DRC & Landinfo 2013, s. 46-47; DIS & DRC 2013, s. 73-74).

5.4.2 Vilkår for retur og rapporterte reaksjoner etter hjemkomst

Det er begrenset med informasjon om hva som har skjedd med al-Tash-flyktninger som har returnert til Iran. Opplysningene er fragmenterte, både med hensyn til hvilken profil returnerte har hatt, eventuelle vilkår de har returnert under, og hvordan de har blitt møtt i Iran. Det er også viktig å være klar over at returene har foregått over en lang periode, under skiftende politiske klima i Iran. Informasjonen vi gjengir i det følgende, gir derfor kun indikasjoner på hva som har vært mulig, og på hvilke vilkår, og dette er ikke nødvendigvis overførbart til i dag.

Da returene etter avtalen fra 2001 startet opp i juli 2002, var det ikke på bakgrunn av et offisielt amnesti. UNCHR fikk heller ikke mulighet til å følge opp de som reiste hjem, men Iran skal ha gitt muntlige løfter om at repatrierte ikke ville bli straffeforfulgt med mindre de hadde brutt iransk lov (IRIN News 2002):

Although no official amnesty for the Iraqi caseload has been announced, Iranian authorities have verbally assured both the returnees - during meetings with them in Iraq - and UNHCR that, except for breaches of common law, no legal action would be taken against any returnees. "UNHCR welcomes those assurances and encourages the Iranian authorities to stand by them," Schack [UNHCR deputy head of mission for Iran] said. He noted, however, that the agency in Iran does not have access to these returnees in the same way that they would in all other repatriation operations.

Flyktingene skal ha blitt møtt på grensen av Irans Bureau for Alien and Foreign Immigrant Affairs (BAFIA) og fraktet til en nærliggende transittleir. De som ikke hadde en umiddelbar destinasjon, fikk angivelig bo på transittleiren til de fant et mer permanent bosted (IRIN News 2002). UNHCR skal også senere ha forsøkt å få garantier fra iranske myndigheter om flyktingenes sikkerhet ved en eventuell retur til Iran, men uten å lykkes. Det opplyste en distrikts guvernør i KRI til DIS i 2011 (DIS 2011, s. 20).

Samtidig har vi opplysninger om at noen har fått amnesti. I 2019 fortalte en bistandsorganisasjon at enkelte beboere i Kawa hadde returnert etter å ha fått amnestier. Organisasjonen hadde imidlertid få detaljer om sakene. Blant de returnerte var sivile medlemmer av kurdiske partier. Partimedlemmene hadde måttet møte hos etterretningen hver måned etter hjemkomst, og senere hvert år. Bistandsorganisasjonen kjente også til at Kawa-flyktinger hadde returnert «ulovlig», fordi de ikke hadde noen problemer med iranske myndigheter (møte i Erbil oktober 2019). Hva som menes med ulovlig, er uklart, men de kan for eksempel ha krysset grensen uten papirer.

Også lederen i en flyktingleir fortalte at noen hadde returnert etter å ha inngått avtaler med iranske myndigheter. En del av disse måtte forplikte seg skriftlig til å avstå fra politisk aktivitet og ikke flytte fra byen de fikk «tildelt» som bosted (angivelig ikke hjemstedet). Dette skal ha skjedd med leirlederens far, som også stadig måtte melde seg for etterretningen i to år etter at han returnerte. Denne typen vilkår for retur var fortsatt gjeldende i 2019, ifølge leirlederen (møte i Erbil oktober 2019).

Ellers har vi kun spredte opplysninger om faktiske reaksjoner mot hjemvendte. Informasjonen DIS fikk i 2019 (DIS 2020, s. 35-36), tyder på at noen frivillig returnerte har blitt idømt lange fengselsstraffer for å ha samarbeidet med kurdiske opposisjonspartier mens de oppholdt seg i Irak. Samtidig kjente kildene også til at personer hadde unnsloppet straffefølgelse selv om de hadde blitt innkalt til avhør. Disse personene skal likevel ha blitt fratatt mange sosiale rettigheter i Iran.

Andre kilder viser til at folk har vendt tilbake til Iran uten å få problemer. I 2010 fortalte lederen for et iransk-kurdisk opposisjonsparti at tre eller fem familier i

Barika hadde returnert frivillig i 2009, og at det hadde gått bra med dem (møte i Nord-Irak april 2010). Videre opplyste UNHCR i 2013 at de uformelt visste om noen få etterkommere av al-Tash-flyktninger i KRI som hadde bosatt seg i Iran. De skal ha blitt registrert uten problemer og uten å bli utsatt for noen risiko (DIS & DRC 2013, s. 73). Også jurist (3) kjenner personlig til at mange al-Tash-flyktninger har vært i stand til å returnere til Iran, på tross av myndighetenes mistanke om forbindelser til kurdiske partier (e-post januar 2023).

6 Referanser

- Civil Code (1928). *The Civil Code of the Islamic Republic of Iran*. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/pdfid/49997adb27.pdf> [lastet ned 14. november 2023].
- Civil Registration Law (1976). *Civil Registration Law*. Tilgjengelig fra <https://unstats.un.org/wiki/display/CRAVS/Iran%3A+Civil+Registration+Law> [lastet ned 14. november 2023].
- Del Mundo, Fernando (2003, 8. juli). *Iranian refugees flee Al Tash camp*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://www.unhcr.org/news/iranian-refugees-flee-al-tash-camp> [lastet ned 3. november 2023].
- DIS, dvs. Danish Immigration Service (2011, juni). *Iranian Kurdish refugees in Kurdistan Region of Iraq (KRI)*. København: DIS. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=4ece0db12&skip=0&query=iran> [lastet ned 27. oktober 2023].
- DIS, dvs. Danish Immigration Service (2020, februar). *Iranian Kurds. Consequences of political activities in Iran and KRI*. København: DIS. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/en/file/local/2024578/Report+on+Iranian+Kurds+Feb+2020.pdf> [lastet ned 25. juni 2021].
- DIS, dvs. Danish Immigration Service & DRC, dvs. Danish Refugee Council (2013, 30. september). *Iranian Kurds; On Conditions for Iranian Kurdish Parties in Iran and KRI, Activities in the Kurdish Area of Iran, Conditions in Border Area and Situation of Returnees from KRI to Iran; 30 May to 9 June 2013*. København: DIS & DRC. Tilgjengelig fra https://www.ecoi.net/en/file/local/1133789/1226_1380796700_fact-finding-iranian-kurds-2013.pdf [lastet ned 3. september 2021].
- DIS, dvs. Danish Immigration Service; DRC, dvs. Danish Refugee Council & Landinfo (2013, februar). *Iran: On Conversion to Christianity, Issues concerning Kurds and Post-2009 Election Protestors as well as Legal Issues and Exit Procedures*. København: DIS, DRC & Landinfo. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/519c99d14.html> [lastet ned 6. desember 2023].
- FFI, dvs. Finnish Immigration Service & SEM, dvs. Swiss State Secretariat for Migration (2012, 1. februar). *Report on Joint Finnish-Swiss Fact-Finding Mission to Amman and the Kurdish Regional Government (KRG) Area, May 10-22, 2011*. Helsinki/Bern: FFI & SEM. Tilgjengelig fra https://www.ecoi.net/en/file/local/1170945/90_1329398573_2012-02-01-iraq-report-on-joint-finnish-swiss-fact-finding-mission.pdf [lastet ned 6. november 2023].
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2003, 10. mai). *Flight From Iraq. Attacks on Refugees and Other Foreigners and Their Treatment in Jordan*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/Iraqjordan0503.pdf> [lastet ned 3. november 2023].
- Iranian Refugees' Alliance, Inc. (1998). *"Unsafe Haven": Iranian Kurdish Refugees in Iraqi Kurdistan*. New York: Iranian Refugees' Alliance, Inc. Tilgjengelig fra <https://irainc.org/pub/Nireport.pdf> [lastet ned 19. november 2023].
- Irans ambassade i Norge (u.å.). *سأل 18 بالای افراد شناسنامه اولین درخواست* [Request the first birth certificate of people over the age of 18]. Oslo: Irans ambassade i Norge. Tilgjengelig fra <https://oslo.mfa.ir/portal/GeneralCategoryServices/14472> [lastet ned 20. oktober 2023].
- Iransk jurist (1) (2020, 14. september). *Sakkyndig rapport fremlagt for Borgarting lagmannsrett*. Rapporten er ikke offentlig tilgjengelig.

- Irsk jurist (2) (2023, 30. oktober). *Utredning unntatt offentlighet*. Utredningen er utført på oppdrag fra Landinfo.
- IRB Canada, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2000, 25. september). *Iraq: Ramady camp (1995 to September 2000)*. Ottawa: IRB. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/3df4be4a1e.html> [lastet ned 27. oktober 2023].
- IRIN News (2002, 17. juli). UNHCR hails arrival of refugees from Iraq. *The New Humanitarian*. Tilgjengelig fra <https://www.thenewhumanitarian.org/news/2002/07/17/unhcr-hails-arrival-refugees-iraq> [lastet ned 20. november 2023].
- IRIN News (2003, 29. oktober). Iraq: Focus on Iranian Kurd refugees. *The New Humanitarian*. Tilgjengelig fra <https://reliefweb.int/report/iraq/iraq-focus-iranian-kurd-refugees> [lastet ned 7. desember 2023].
- Landinfo (2010, 22. september). *Irsk-kurdiske flyktninger i Nord Irak*. Oslo: Landinfo.
- Landinfo (2018, 16. januar). *Irak: «Iran-irakere» - iranske kurdere i KRI*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/03/Irak-respons-Iran-irakere-iranske-kurdere-i-KRI-16012018.pdf> [lastet ned 27. oktober 2023].
- Landinfo (2020a, 19. mai). *Kurdistan Democratic Party – Iran (KDP-I)*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2020/05/Temanotat-Iran-KDP-I-19052020.pdf> [lastet ned 25. juni 2021].
- Landinfo (2020b, 2. april). *PDKI – Democratic Party of Iranian Kurdistan*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2020/04/Iran-temanotat-PDKI-02042020.pdf> [lastet ned 25. juni 2021].
- Landinfo (2021, 5. januar). *Iran: Pass, ID- og sivilstatusdokumenter*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2021/01/Iran-temanotat-Pass-ID-og-sivilstatusdokumenter-NIP-AHOV-05012021.pdf> [lastet ned 5. september 2023].
- Landinfo; CGRS, dvs. Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons & SEM, dvs. Swiss State Secretariat for Migration (2021, 13. desember). *Iran: Criminal procedures and documents*. Oslo/Brussel/Bern: Landinfo, CGRS & SEM. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2021/12/Iran-report-criminal-procedures-and-documents-122021-4.pdf> [lastet ned 19. april 2022].
- U.S. Department of State (1992, juni). *World Refugee Report*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015078359133&seq=1> [lastet ned 14. november 2023].
- UN (2002). *UN Yearbook 2002*. New York: UN. Tilgjengelig fra <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210545877/read> [lastet ned 19. november 2023].
- UNHCR (1994, 22. august). *UNHCR activities financed by voluntary funds: report for 1993-1994 proposed programmes and budget for 1995*. New York: UN General Assembly. Tilgjengelig fra <https://www.unhcr.org/fr-fr/sites/fr-fr/files/legacy-pdf/4ddb70819.pdf> [lastet ned 19. november 2023].
- UNHCR (2002). *UNHCR Mid-Year Progress Report 2002 - The Middle East*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://www.unhcr.org/in/libraries/pdf.js/web/viewer.html?file=https%3A%2F%2Fwww.unhcr.org%2Fin%2Fsites%2Fen-in%2Ffiles%2Flegacy-pdf%2F3daabf0118.pdf> [lastet ned 19. november 2023].

UNHCR (2020). *Statelessness determination in the UK*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://www.unhcr.org/uk/media/stateless-determination-uk> [lastet ned 20. oktober 2023].

USCRI, dvs. U.S. Committee for Refugees (2000, juni). *World Refugee Survey 2000 - Iraq*. Washington D.C.: USCRI. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/publisher,USCRI,,IRQ,3ae6a8d020,0.html> [lastet ned 19 november 2023].

USCRI, dvs. U.S. Committee for Refugees (2002, 10. juni). *World Refugee Survey 2002 - Iraq*. Washington D.C. : U.S. Committee for Refugees. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=3d04c15514&skip=0&query=al%20tash> [lastet ned 19. november 2023].

USIP, dvs. United States Institute of Peace (2020, 15. juli). *Supreme National Security Council of Iran*. Washington D.C.: USIP. Tilgjengelig fra <https://iranprimer.usip.org/blog/2019/apr/01/supreme-national-security-council-iran> [lastet ned 19. desember 2023].

Muntlige kilder

Bistandsorganisasjon i KRI. Møte i Erbil 25. oktober 2019.

Irans ambassade i Norge, ved konsulen. Telefonsamtaler 10. august 2023, 5. oktober 2023 og 23. januar 2024.

Iransk jurist (3). E-postkorrespondanse januar–juni og desember 2023. Teams-møte 5. juli 2023.

Iransk jurist (4). E-poster 20. og 27. februar 2023.

Iransk menneskerettsorganisasjon. E-post 6. mars 2023.

Leder for leirkomiteen i Barika flyktningleir. Møte i KRI 31. oktober 2019.

Leder for et kurdisk opposisjonsparti. Møte i KRI 14. april 2010.

NOAS. Møte i Oslo 8. november 2023.

Oslo tingrett. E-post fra seksjonsleder 21. mars 2023 og telefonsamtale med fagansvarlig 5. desember 2023.

UNHCR. Møte i Erbil 27. oktober 2019 og e-post 23. januar 2024.